

Isinulat Ng TADHANA

Sa Panulat ni
ALBERTO SEGISMUNDO CRUZ

SIYA, si Mercedes—ang maganda, kaak't-akit, at may "mga matang may takip-silim"—ay isang prima donna. May isang panahong lumabas siya sa opera at naging walang katulad nang siya'y maging Madame Butterfly sa walang kamatayang likha ni Puccini. Pagkatapos, ay naging Mutya ng Dulaang-Tagalog at namayani sa mga zarzuela. Dilag, gandá, sining . . . at sa iba-baw ng lahat, ay nasa kanya pa "ang mahiwagang pipit sa lalamunan". Kaya't . . . isang daigdig ang kanyang tahanga. Isang hukbo ng kabataan ang kanyang mga alipir!

Nguni't hindi maaaring manatili sa habang panahon ang pananagumpay. Dumating ang kagilalasan ng Hollywood sa Pilipinas: ang sinematograpo, sa unang pagkakataon, at nahibang agad ang kabataan. Nang lumaon ay ang buo nang bayang dati'y tumatangkilik sa sariling dulaan! Dito na nagsimula ang pagkaubos ng salapi ni Mercedes, at kasabay n'yan ay ang pagkawala ng kanyang mga tagahanga. Saka . . . hindi ba may isang pantas na nag-sabing— "Tumawa ka't makikita-wa sa iyo ang daigdig; lumuha ka't ikaw lamang ang luluha!"

Sa mabilis na takbo ng panahon at ng mga pangyayari, ay naisipan ng isang empresaryo saka ng isa pang may-ari ng isang sinematograpo na pasinayaan ang tinatawag nilang bod-a-bil. May palagay silang hindi dapat na mainip ang mga mawilihin sa pinilakang tabing na laging "aninong gumagalaw" na lamang ang nakikita sa isa o isa't kalahating oras na pag-aaliw. Kaya't, walang iniwan sa tinatawag na intermedio, ang bod-a-bil ay pinasinayaan nga sa Maynila.

Gaya nang lahat ng bagay na nababago sa panlasa, ang bayng mhiligin sa sine'y madali namang naakit ng bod-a-bil. At, isang la-

long pantas sa uri ng palabas na ito, ang walang anu-ano'y dumating sa Pil'pinas buhat sa baybayin ng Pasipiko at Haway. Sumapi siya sa may-kapakanan sa sinematograpo, at sa isang tanging dulaan—sa dating Opera House—itinanghal ang tanging palatuntunang nagsasarili: ang bod-a-bil ng mga bod-a-bil sa Pilipinas! Dito napasama si Mercedes; sa katunayan ay siya rin ang itinanghal na prima donna at tinagurian pang Madame Sweetness.

Kaiba si Mercedes sa ibang kabaro niyang artista. Habang nagtatagal at lumalaon ay lalong naging mayaman at makapangyarihin ang kanyang ting. At, nindi lamang ito: lalo siyang marilag kung nasa tanghalan! Kaya't kay dami ng pusong kanyang nabibihag. Ang isang baliw na asendero sa Timog, halimbawa, na gabi-gabi, halos, ay nanonood ng palabas at naeig pangata na ang matulog sa ibang bilang, nguni't hindi sa bilang na siya na—si Mercedes na ang tumutupad.

Kung saan naroon ang Luningning ay doon din naroon ang panginorin. Hindi batid ni Mercedes na kahalubilo niya sa paglabas at artista ring katulad niya ang sa mula't mula pang sila'y magkakilala't magkatagpo dahil sa tagwag ni Talia—noong una pang ang dulaan ay nasa karurukan ng pagmamahal ng madla—ay nagingat na ng lihim sa dibdib—ng dakilang lihim ng kanyang pag-ibig! At, ang umiibig na ito ay walang iba kundi si Renato, ang Pavaso, na nasisiyahan sa pagtupad, hindi sapagka't napasasakit niya ang tiyan ng madlang nanonood, kundi napatatawa si Mercedes.

Sa likod ng telon, isang gabii'y hindi nakapagpigil si Renato. Hin-

Ipinagtapát ng mapagpatawáng payaso ang banál na lihim ng kanyáng puso, nguni't nápatawá lamang si Mercedes.

di na niya napunang siya'y naka-gayak ng Pierrot, noon. Hindi na niya napunang nanlalaki ang bibig n'ya sanhi sa makapal na kulapol ng pula at bahid-bahid ang kanyang mukha sa lalong makapal ding pahid ng albina. Ang Payaso, si Renato, ay naghihimutok, ilang saglit pa, bago itaas ang tabing.

—Mercedes, kailangan mong nabatid. Bago ako mamatay ay dapat kong ipagtapat na inibig kita.

Napagulantang si Mercedes. Ngumiti at minasdan ang Payaso, sa katauhan ni Renato:

—Diyos ko, Renato, hanggang do'y nagbiro ka. Pinatatawamo na agad ako!

Hindi nagdamdam si Renato. Hindi talagang makapagdaramdam siya, may askad man at pait, kung lasapin niya ang ipinangungusap ni Mercedes. Si Mercedes

ay inibig niya; marahil, kung hindi isang kabulaanan o paghamak sa isang dakilang alaala, ang pag-ibig na ito'y higit pa sa inukol sa kanyang nasirang ina.

Sa katotohanan, hindi salaping kinikita niya ang nakasisiya sa kanya. Mahal niya ang kanyang sining ang kanyang eining sa pagpapatawa: sa paglunas sa sugat ng puso, sa pagdaramdam, at sa lahat ng mahayap na damdamin ng tao! Datapwa't nasa kaugnayan nito kung bakit siya lalong naging katang-tangi sa lahat ng Payaso: nasisiyahan siya, nadarama niya ito at parang nakikita ang langit ng kaluwalhatian kung sa pagtupad niya'y natatawa rin si Mercedes.

Minsan, makalawa at kung ilang ulit, na sa likod d'n ng telon ay ipinagtapat niya ang kanyang pag-ibig kay Mercedes. Gaya rin ng dati, nagtatawa lamang ito at itinuring na siya'y nagbi-

Ang Bawa't Guhit Ng Panulat Ng Tadhana Ay Batas Na Sumasaklaw Sa Buhay Ng Lahat Ng Kinapal . . .

Rito. Subalit' gaya rin ng dati, hindi nagdaramdam si Renato, bagkus lalo pang naging masugid siya at itinuring na ang kanyang hakbangin sa pagsamba sa **Mutya ng Bod-a-bil** ay isa nang panata.

—Iniibig k'ta at iibigin kailan man!—wika ng Payaso, ni Renato.

—Kahit ako'y may kasintahan? —tanong ni Mercedes na waring nagpapasakit sa Payaso.

—Kahit na!—ang sagot na pangrang walang ano man ng Payaso. —Sukat ang isipin kong hindi ka namamatay sa aking puso! Hindi mananakaw ang iyong alaala doon, kailan man...

At, si Mercedes ay humalakhak... pagkatapos, ay nagsabing: —Nagbibiro kang lagi sa akin, Renato. Baka sumakit na naman ang aking tiyan.

* * *

Nang lumaon, si Mercedes ay laging naanyayahan sa iba't ibang pagtitipon. Iba't ibang kasayahang panglipunan ang nadauhan niya, sapagka't naging bahagi iyon ng kanyang kabantugan. Sa katotohanan, ay ang empresaryo pa ng dulaan ang nakapagsabing: "Huwag kang tatangi, Mercedes; lahat na iyan ay tagatangkilik nat'n at may puhunan ang ilan sa ating palabas!"

Bunga niyan, si Mercedes sa bibig din ng mga artista, ay lumilitaw na may laging kasama, diumano. Kung magkabihiha naman, ay may idinarating na bali-tang diumano'y minagdamag s'la ni gayon o ganito sa isang klub na panggabi.

"May tainga ang lupa't pakpak ang balita," anang kawikaan, nguni't si Renato, ang Payaso, ay nagtatawa lamang. Ayaw siyang maniwala. Hindi s'ya makapaniniwala! May pananalig siyang si Mercedes ay matalino. Hindi niya ipagagayon lamang at sukat ang kanyang kapurihan. Saka, sa kabila nito, ay ano kung magkagayon man si Mercedes? Hindi ba iniibig niya si Mercedes? Oo, iniibig niya si Mercedes, kahit sa kasawian nito!

.....At siya'y patuloy, patuloy sa pagpapatawa, sa pagtupad ng kanyang tungkulin sa tanhalan. Kailangan niyang maaliw ang bayang nagdaralita, ang pusong nagdaramdam, ang kaluluwang nauulila. At, sa pangitain sa ibabaw niyan, ay dumarating sa kanya ang halakhak, hindi ng nagsisipanood, kundi ni Mercedes. Iyan ang kanyang s'gla, buhay at pag-asa.

* * *

At, ang maliit na pangkat ng mga artista sa **bod-a-bil**, na iyon, hindi naglaon, ay naging isang pangkat na ginamit sa pagyari ng pelikula rito. Sa madaling sabi, buhat sa dulaan, ang pangkat ng mga artistang iyon, unang-una na si Mercedes, ay naging artista na sa pinilakang tabing. Puhunang

dayuhan at Pilipino ang nagsama, nguni't nasa likuran ang mapag-imbot na hangarin sa negosyo. Mapatay ang sariling dulaan, hanggang sa kahulihul hang **bod-a-bil** kung maaari. Kailangang mabuhay at manatili ang mga likha ng Hollywood!

Nguni't ang Payaso, si Renato ay may ibang damdamin. May palagay siyang hindi siya dapat na sumama sa pangkat ng mga artista; sa katotohanan, ay tumanggi na s'ya sa pagsama, bagaman pati si Mercedes ay humikayat sa kanya at ipinarinig ang magandang kinabukasan sa pinilakang tabing.

* * *

—Hindi maaari, Mercedes, hindi maaari! Pabayapa mong ako'y maging palatandaan man lamang o mging krus ng namatay nating dulaan.

* * *

—Renato, akala ko'y iniibig mo ako. Hanggang sa huli'y nagbibiro ka pa.—ang wika ni Mercedes, na nakatiyak sa paghihirap na darating kay Renato, sa harap ng gayong paninindigan.

—Mercedes, magkahiwalay man tayo'y...hindi ka rin mamamata'y sa aking puso. Kailan man!—Pahayag ni Renato, bilang pahimakas.

At, sa habag at pagdaramdam ni Mercedes, ay nangilid ang luha

sa mga mata, bago himagkan si Renato.

—Huwag kang lumuha Mercedes. Sa harap ko pa naman, isang Payaso—ang iyong Payaso!—pakiusap ni Renato.

Kaya't si Mercedes, may luha man ang mga mata'y ngumiti rin! Tumawa, humalakhak...hanggang sa mapag-isa si Renato, ang Payaso: **nag-iisa sa karimlan**, anang isang Makatang tumutula sa wika ni Cervantes.

* * *

Diyan na nagkahiwalay ng landas si Renato at si Mercedes. Ang una'y ayaw na magtaksil sa sariling sining, ang ikalawa'y nagsasamantala sa pagkakataon, dahilan sa pagpapahalaga sa kanyang katangian. at kagandahan.

* * *

Matuling nagdaan ang mga araw, buwan, at taon. Pagkatapos ay dumating ang "talaga ng Diyos". Ang Digmaan! Sino ang hindi masasaklaw ni Marte? Natigil ang hanap-buhay. Napatigil ang dulaan. Buhay, dugo, luha, paghihikahos, pagdaralita, pamumulubi... iyan ang tanawin, samantalang ang Kalansay na may Talukbong na Itim at may Kalawit ay nag-iwan ng bakas saan man.

* * *

Apat na taon halos na nasa buhay at kamatayan ang lahat.

Apat na taon, at ang Diyos ay hindi nakalimot sa bayang dating at dating ang mang-aalipin, gayong isa namang bayang bayani. Sa kanyang mapaghimalang biyaya, ay nakalipad din ang kalapati ng kapayapaan na taglay sa tuka ang dahon ng luwalhati. Nakapasok na rin, sa wakas, ang hukbong Amerikano, at nabawi ang lahat ng inagaw ng mananakop.

Nguni't, kahabag-habag ang Maynila! Kung ano ang larawan nito ay siya ring larawan ng buhay saan man.

Paano'y wasak na nga ang puso ng lunsod ng ligaya't kapalaran... Halos ay kaluluwa na lamang ang tumatangis sa kanyang kalansay, na nakalarawan sa durug-durog at wasak na mga gusaling walang nalabi kundi ang balu-baluktot at kalawanging bakal na pininsala ng dahas at lupit ng mga punlo at bombang pamatay ng magkabilang panig na nagpukasaan.

* * *

Sa lansangan ng Maynila ay mahaba ang hanay ng nagsisiasa sa rasyon ng hukbo. Lalong marami pa rin ang umaasa sa kawanggawa. Walang tahanan, walang makain, walang mapagkaki-taan. At, sa ibabaw niyan, ay ang himutok at luha ng mga ulila! Sa kabi-kabila'y mapapansin ang larawan ng bayang nagdaralita at nagpupumiglas upang makabangon sa kapanganyayaan.

* * *

Sa simbahan—sa matandang simbahan ng purok na matao—ang simbahang kalansay na lamang ng nakalipas, nguni't sapilitang tinagpian at inayos nang bahagya upang may masilungan

(Nasa pah. 39 ang karugtong)

Sa labás ng simbahang ito'y marami ang naghanay na pulubi.

Hinahanap ng marami niyang tagahanga ang muling pagganap sa puting-tabing ng magandang si Linda Estrella, na nakangiting buong kasiyahan sa larawang ito.

ISINULAT NG ...

(Karugtong ng nasa pah. 13)

pa rin sa pagtawag sa Diyos ang lahat. Sa labes nito, sa pintuang may tama ng mga punlo, ay lalong marami ang naghanay na pulubi, palibhasa'y may mga kawal-Amerikanong nagsisipasok doon, kundi man magdudulot ng limos na bagol ay nagkakaloob naman ng rasyon.

Hindi kalayuan sa hanay na ito, ay may isang babaing umaawit—ang awit ay nakapagpapagunita ng maraming bagay sa lumpas na panahon.

Isang lalaking putol ang kalawang paa ang biglang kumilos nang marinig ang awit. Kinuha ang kanyang muleta at lumapit na parang humahangos sa pulubing kumakantá sa dako roon upang matawag ang pansin ng sino mang maaring maglimos.

Ang lalaking walang isang paa'y pumiling sa pagkakaupo sa pulubing umaawit, bago minasid ito, mulang ulo hanggang paa.

Napatigil ang pag-awit ng bae.

—Bakit mo ako tinitignan ng ganyan?—ang payamot niyang usisa sa pangahas na lumapit sa kanya't nagmamasid.

Lalong sumasal ang tibok ng

Nayag ako kapagkaraka — ang pagtatapat ni Ernesto. — Sinabi ko sa kanyang hindi ko nalilimutan ang aking mga utang na loob. Saka, napag-alaman kong sa kanyang samahan ay muli kong makakasama ang mga dati kong kaibigan, tulad halimbawa ni G. Joaquin Gabino, Si Gabino ang nagturo sa akin ng pagsasalita ng tagalog. Utang na loob ko sa kanya ang madali kong pagkakatuto ng wikang iyan, na, siya ko nang ginagamit sa pakikipag-usap sa lahat ng pagkakataon. Lalo pa nang ako'y nasa Amerika. Alam mo ba: ang mga pilipino sa Amerika na kapag narito'y ingლისan nang ingლისan, ay walang sinasalita doon kundi pawang tagalog!

At napangiti siya. Muling nanariwa sa kanyang alaala ang kanyang mga karanasan sa Amerika.

—Talagang totoo ang sinabi ko sa iyo — ang ulit niya. —Talagang nag-iibayo ang damdaming-makabayan kapag ikaw ay malayo sa sariling lupa!—#

puso ng lalaking iyon. Hindi siya nagkakamali.

—Mercedes! Diyos ko! Ikaw rga ba?—at namasid ng lalaki ang sunog na mukha at marak na pisngi ng babaing iyon. Sunog sanhi sa pagkakasabog, marahil, ng pulbura at ang kamarakan ay bunga ng gutom at kapanganyayan!

Hindi nakapagsalita ang tinawag sa kanyang pangalan, at ang tumawag naman ang minasid na mabuti.

—Renato! Ikaw ba? Diyos ko! Ano't nagkaganyan ka?—at napa-hagulgol ang babaing iyon, bago napayapos sa kanyang kapiling, nang di sinasadya.

—Ang Digma, Mercedes! Ang Digma! Patawarip tayo ng Diyos!

—Ngunit huwag, huwag kang lumuha, Mercedes! Ayokong lumuha ka!—at si Renato,—ang dating Payaso,—laban man sa loob piya'y naglabas ng kanyang dila, kumindat-kindat at kumanta ng isang kantahing mapanudyo.

At, si Mercedes, ang pulubi na ngayon, ay ngumiti... humalak-hak...kahit may luha ang mga mata.

* * *

Ilang saglit pa at ang dalawa'y bigla nang nawala sa hanay na iyon ng mga labi ng Sangkatauhan.

Ang kamay ng Tadhana'y sumulat:

Isinulat Niya ang ganito sa kanyang Aklat na Di Naluluma:

“Dalawang artista: ang inyong Tanghalan ay ang daigdig... Sa tunay na buhay, kayo'y talagang artista.”

Saka, bumaba ang tabing ng Karimlan—ang abuhing pakpak ng Dapit-hapo'y lumaganap na sa buong purok.

(WAKAS)

SARUNG BANGGI ...

(Karugtong ng nasa pah. 19)

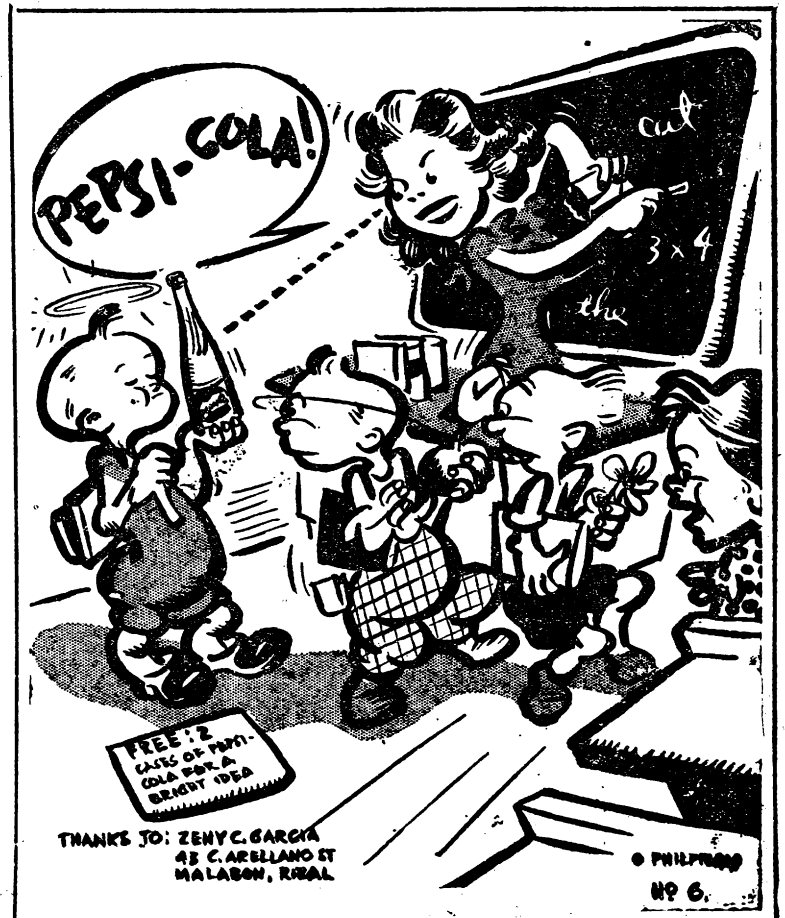
ha ko na ang tugtuging iyon. Iyon po ang pinakamaganda sa aking mga nálikha na, palibhasa'y ibá rin namán ang aking naging ispirasyon.

Sinulyapan at nginitian pa si Marina.

—Nanding—ang wika ni Rosa, —máibigan mo kaya kung pamanhikan ko si direktor na bilhin ang iyong Sarung Banggi, ipalimbág, gamitin sa pelikula at ikáw pa rin ang áawit?

Hindi nakasagot ang dalawa! Makailang ulit na lumunok si Nanding pagká't parang nanunuyo ang kanyang lalamunan, samantalang pinangiliran namán ng luha ang mga mata ni Marina, sa malabis na kagalakan at kabiglaanan.

(Itutuloy)

MASAKIT? MAKIROT?

ASPIRINA

FORMULA: ASPH. N. O. R. M. — CAFFEIN. & S. G. M.

BAYER